

CHUNILAL GANDHI VIDYABHAVAN
SURAT.

Manuscripts Library

S.D.P.B.

Coll. No. 242

Title Rudraavidhana

CHUNILAL GANDHI VIDYABHAVAN, SURAT

Shastri Dinmanishankar Pustak-Bhandara

No. : 242 Subject : Dakṣiṇa

Title : Rudra Viśṇu

Author : _____ Scribe : _____

Date of the work : _____ Date of the Ms. : _____

Place of the work : _____ Place of the Ms. : _____

Size : 11. 7 1/2 x 6 1/2" Extent : 5 fol

Language : Sanskrit Script : Devanagari

Remarks : Complete

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ ॥ अथातोरुद्रविधानं व्याख्यास्यामः ॥ स्नानं सर्वोपद्रवनाशनं ।
छंदः । पुरुषमेनं । निर्णोदरं शरीरेन्यसेतू । अग्निमीलेत्यादिषु समानि विंतेषु याः क्रियाः प्र
तिप्रणवं । उँ नूँ चूँ वः स्वरिति । उँ कारस्य ब्रह्माक्षमिः प्रजापतिर्देवता गायत्री छंदः । उँ नूँ चूँ
वः स्वरित्यस्य प्रजापतिपरमात्मा गायत्र्यक्षिगनुषु पूछंदां सि । विश्वामित्रः सविता गायत्री ।
उँ तस्य वित्रुर्वरेण्यं ० नूँ चूँ वः स्वरौ ॥ तथा ॥ चत्वारिंशंगेति सन्निरस्का गायत्री । चत्वारिंशंगे
ति वामदेवोऽग्निः सूर्यो वाऽपो वा गावो वाऽघृतस्कृतिर्वा त्रिषु पू । उँ चत्वारिंशंगात्रयौ अस्य
पादाद्वेशीर्षे सुप्तहस्ता सोऽस्य । त्रिधा बद्धो हृष्यनो रोरवीति महो देवो मर्त्यैः आविवेश । क
श्यपो जातवेदाः अग्निस्त्रिषु पू । पुरश्चरणे विनियोगः । जातवेदसे सुनवाम सोममराती
यतो निदहाति वेदः । सनः पर्षदतिदुर्गाणि विश्वानावेव सिंधुं उरितात्यग्निः ॥ १ ॥ ऊसो
रुद्रो जगती । आसने विनियोगः । मानस्तोकेतनये मान आयौ मानो गोषु मानो अश्वेषु
रीरिषः । वीरान्मानो रुद्रनामितो वधीर्हविष्मंतः सदमित्वाहवामदे ॥ २ ॥ प्रतिरथो वि

श्वेदेवास्त्रिष्टुप्। रुदयं। तदस्त्वमित्रावरुणातदग्नेशं योरस्मन्यमिदमस्त्वशस्तं॥ अशी
 महीगाधमुतप्रतिष्ठां नमो दिवे हृते सादनाय॥ ४॥ अबोध्यग्निर्बुधगविष्ठिरावग्निस्त्रिष्टु
 प्। शिरसि। अबोध्यग्निः समिधा जनानां प्रतिधेनुमिवायती मुषासां यक्षा इव प्रवया मुक्ति
 हाताः प्रनावनः सिस्त्रतेनाकमच्छ॥ ५॥ नरदाजो वैश्वा नरस्त्रिष्टुप्। शिखायां॥ मूर्धनं दि
 वो अरतिं पृथिव्या वैश्वा नरमृतं आज्ञातमग्निं॥ कविं संप्राजमतिथिं जनानामासन्नापा
 त्रं जनयंत देवाः॥ ६॥ पायुर्लिङ्गोक्तदेवता त्रिष्टुप्॥ कवचं॥ मर्मणि ते वर्मणा छादयामि
 सोमस्त्वारजा मृतेनानुस्तां॥ उरोर्वरीयो वरुणस्ते चणो ब्रजयंतं त्वानुदेवामदं त्रविश्व
 कर्मक्षिपिर्देवता च गायत्री॥ नेत्रं॥ विश्वतश्चक्षुरुत विश्वतो मुखो विश्वतो वाङ्मरुत विश्व
 तस्यात्॥ संवाङ्मन्यं धर्मति संपतत्रैर्धावा नूमी जनयंत देव एकः॥ ७॥ कुसोरुद्रो जग
 ती॥ अस्त्रं॥ मानस्तोके० महे॥ ८॥ अथातः पंचांगरुद्राणां न्यासपूर्वकं मंत्रादिषु जप
 होमार्चनविधिं व्याख्यास्यामः॥ शुनः शोपोऽग्निर्गायत्री॥ शिखाजरा बोधतद्विविद्धि वि

शेविशेयजियायास्तोमंरुद्रायदृशीकं॥११॥ऊँसोरुद्रोजगती॥शिरसि।रुद्राणामेतिप्र
 दिशाविचरुणोरुद्रेनिर्योषातनुतेष्टुजयः॥इंद्रंमनीषाअन्यर्चतिश्रुतंमरुत्वंतंसखा
 यद्वामदे॥११॥वामदेवोरुद्रस्त्रिष्टुप्।ललाटे॥आवोराजा०ध्वा॥१२॥वामदेवःसूर्योजग
 ती।त्रुवोर्मध्ये॥इंसःशुचिषदसुरंतरिहसद्योतावेदिषदतिथिर्दुरोणसत्।नृषदरस
 दंतसद्योमसदब्जौगोजाततजाअद्रिजाततं॥१३॥वसिष्ठोरुद्रोनुष्टुप्।नेत्रयोः।चंब
 कंयजामहे०तातू॥१४॥गोतमोविश्वेदेवास्त्रिष्टुप्।कर्णयोः॥नृद्रंकर्णेनिःशृणुयामदेवा
 युः॥१५॥अर्त्रीरुद्रस्त्रिष्टुप्।नासिकयोः।तमुष्टुह्रियःस्त्रिष्टुःसुधन्वा०स्य॥१६॥अर्त्रीरुद्रो
 जगती।मुखे।आरुद्रासुइंद्रवंतःसजोषसोदिरण्यरथाःसुवितायगंतन॥इयंवोअस्म
 त्प्रतिहर्यतेमतिस्त्रुल्लजेनदिवउज्जदन्त्यवे॥१७॥सजिश्वाविश्वेदेवास्त्रिष्टुप्।कंठे।नु
 वनस्यपितरंगीर्नि०सः॥१८॥गोतमोविश्वेदेवाजगती।स्कंधयोः।आनो।नृद्राःकतवो०
 दिवे॥१९॥ऊँसोरुद्रोजगती॥हस्तयोः॥दिवोवराहमरुषंकपदिनं०सत्॥२०॥कएवो

रुद्रो गायत्री॥ रुद्रये। कद्रुद्राय प्रचेतसे० दे॥ २१॥ उदकोपस्य र्शनं॥ वींयुरिंद्रस्त्रिष्टुप्॥ व
कीनां पिता बहुरस्य पुत्रा॥ श्विश्वाक्षणेति समनावगत्य। द्रुधिः संकाः एतनाश्च सर्वाः पृष्ठे
निनक्षोजयति प्रसूतः॥ २२॥ वशोश्च इंद्रो गायत्री॥ उदरे। तमिंद्रदानमीमदेश वसानम
जीर्वी॥ ईशानं राय ईमहे॥ २३॥ हिरण्यगर्भः॥ त्रिष्टुप् पूना नौ॥ हिरण्यगर्भः समवर्त्त० म॥ २४॥ न
रदाजो रुद्रस्त्रिष्टुप्॥ कथा॥ रुद्रस्य येमीन्द्रुषः॥ २५॥ ऊरुद्रो जगती॥ गुह्ये॥ इमारुद्राय त
वसे० उरं॥ २६॥ ऊरुद्रो जगती॥ ऊर्वी॥ मानो महोत० रिषः॥ २७॥ नरदाजः सोमारुद्रस्त्रि
ष्टुप्॥ जान्वो॥ सोमारुद्राधारयेथा० दे॥ २८॥ नारायणः पुरुषो नुष्टुप् पादयोः॥ एतावानस्य
महिमातो०॥ २९॥ समगुर्वै ऊर्वी इंद्रस्त्रिष्टुप्॥ कवचं॥ एताविद्यामवनाहूतु० वचः॥ ३०॥ चक्षुः
सूर्यो गायत्री॥ चक्षुषी॥ चक्षुर्नो धोदि चक्षुषे०॥ ३१॥ वागां नृणी आत्मा त्रिष्टुप्॥ अस्त्रि॥ अहं
रुद्राय धनु०॥ ३२॥ वसु ईंद्रस्त्रिष्टुप्॥ धनुषी॥ वृद्धे वृद्धे नियतामीमयद्रो॥ स्ततो वयः प्रप
तान्पूरुषादः॥ अथेदं विश्वं नुवनं नयात इंद्राय सुच द्रुषये च शिस्त॥ ३३॥ यत्र बाणाः

संपतंति कुमारविशिखा इवा तत्रानो ब्रह्मणस्पतिरदितिः शर्मयच्छुविश्वाहा शर्मयच्छु॥
॥३४॥ रथीतमं चरद्वाजोरुद्रो गायत्री। कवर्द्धबंधोः। रथीतमं कपर्दिनं मीशानं राधसोमहः। रा
यः सखायमीमहे॥३५॥ ऊशिको विश्वामित्र इन्द्रस्त्रिष्टुप्। दिग्बंधः। अदेदिष्टवृद्धा गोपति
र्गात्रंतः। लुप्तौ अरुषैर्धर्मनिर्गातू। प्रसूनतादिशमानस्तनेन डुरश्च विश्वा अहणे दपस्वाः
॥३६॥ उं नमो नगवते रुद्रायेति दशाक्षरमंत्रस्य परमात्मा विराट् त्रिष्टुप्वा। उंकारं मूर्ध्नि वि
न्यस्य नकारं नासिकयोस्तथा। मोकारं उललाटे स्यात् नकारं मुखमध्यतः। गकारं कंठदेशे
उवकारं हृदये न्यसेत्। तकारं दक्षिणे हस्ते रुकारं वामतो न्यसेत्। प्राकारं नानिमध्ये उय
कारं पादयोर्न्यसेत्। हंकारं मूर्ध्नि विन्यस्य हंसहंसे न्यसेत् शिवः। सधं मुपादयोर्न्यस्य वाममूल
स्तमध्यतः। अधोरं रुद्रि विन्यस्य तत्पूरुषं मुखमध्यतः। इशानं मूर्ध्नि विन्यस्य नमः शिवाये
ति जपेत्। हंसहंसेति वाजपेत्। हंसहंसेति यो ब्रूयाच्च सो नाम सदा शिवः। शिरसि विन्यसेत्
रुद्रं ललाटे चंद्रशेखरं। नेत्रे त्रिलोचनं देवं नैरवं कर्णयोर्न्यसेत्। घ्राणे उग्रं करं देवं मुखे

धा४

पञ्चपतिस्तथा। निलग्रीवं तथा कंठे गिरिशं रुदये न्यस्येत्। करे गंगाधरं देवं च त्रान्याच
विन्यसेत्। वामदेवं तश्च कपर्दिनं। यथा देहे तथा देवे न्यासं कृत्वा विधानतः॥ दिक्पालपू
जा। गर्गद्वंद्वस्त्रिष्टुप्। ज्ञातारमिदं मवितारमिदं देहवे सुहवं शूरमिदं॥ कृपामिश्रकंपु
रुक्तमिदं स्वस्ति नो मधुवां त्विदं॥१॥ पूर्वप्रायस्कृत्वा यनमः। हिरण्यसूपो निर्जग
ती। त्वं नो अग्ने तव देव पायुर्निर्मघो नो रक्षतन्वश्च वंध। ज्ञाता तोकस्य तनये गवामस्य
निमेषं रक्ष माणस्तव व्रते॥२॥ अग्ने ये शक्तिहस्ता यनमः। कुमारो यमो नुष्टुप्। यस्मि
नृहे सुपलाशे देवेः संपिबते यमः॥ अत्रानो विव्रयतिः पिता पुराणं अनुवेनति। ३। दक्षि
णे यमाय दंडहस्ता यनमः। बंधुः सुबंधुः श्रुतबंधुर्विप्रबंधुर्जपयो निर्जतिस्त्रिष्टुप्।
प्रतार्यायुः प्रतरं नरवीयः स्छातारे वक्रजुमतारयस्य। अध्वचवानुत्तवीत्यर्थे प
रातरं सुनिर्जतिर्जिहीतां। ४। निर्जतये खड्गहस्ता यनमः। अनः शोपो वरुणस्त्रिष्टुप्।
तत्त्वायामिब्रह्मणा वंदमानस्तदाशास्ते यजमानो हविर्निः। अहेलमानो वरुणे

हबोधुरुशंसं समान आयुः प्रमोषीः ॥५॥ पश्चिमेवरुणाय पाशहस्ताय नमः । वसिष्ठो
 वायुस्त्रिपुः आनो नियुद्भिः शतिनी निरध्वरं सह स्त्रिणी निरुपया हियुज्ञं । वायो अस्मिन्स
 वने मादयस्व यूयं पातः स्वस्तिनिः सदानः ॥६॥ कायवेधजहस्ताय नमः । बद्धादिश्रपयः
 सोमो गायत्री । वयं सोमव्रते तव मनस्तनूषु विभ्रतः । प्रजावंतः सचेमहि ॥७॥ उत्तरे सो
 माय गदाहस्ताय नमः । गोतमो विश्वे देवा जराती । तमीशानं जगतस्तस्त्विष्यति धिय
 जिन्वमवसेहूमहे वयं । पूषानो यथा वेदसामसं हृधेरहि ता पायुरध्वः स्वस्तये ॥८॥ इ
 शानाय त्रिशूलहस्ताय नमः । प्रगाथ इन्द्रस्त्रिष्टुप । अस्मे रुद्रा मे दना पर्वता सो हवृदत्येन
 ररुतौ सजोषाः । यः शंसते स्तवते धारिपुत्र इन्द्रज्येष्ठा अस्मा अवंत देवाः ॥९॥ ऊर्ध्वरुद्र
 यकमंडलुहस्ताय नमः । ब्रह्मणे वा मेधातिथिः पृथिवी गायत्री । स्योना पृथिवी नवान्त
 रुरा निवेशनी । यच्चानः शर्मसप्रथः ॥१०॥ पृथिव्यै चक्रहस्ताय नमः । एतसं शुटमिंद्र्या
 दिदिक्षु विन्यस्य एवमात्मानं रौद्रीकरणं च त्वा च गमां सास्त्रिगतैः पापैः प्रमुच्यति । सर्व

१६

४

नूतेशपराजितो नवतियहराक्षसचूतप्रेतपिशाचयमदूतशाकिनीडाकिनीस
पश्चापद। तस्कराद्यपद्रवाः सर्वे ज्वलन्तं पश्यन्ति। अथात्मानं रुद्ररूपं ध्यायेत्। त्रिनेत्रं
पंचवक्त्रं दशानुजं सौम्यं सर्वाभरणचूषितं नीलग्रीवं शशांकचिह्नं शुद्धस्फटिकसंका
शं नागयज्ञोपवीतं व्याघ्रचर्मोत्तरीयं अहीहस्तं अरुहस्तं अनयहस्तं सर्वबाण
बीजपूर्णहस्तं। पिनाकपाणिनं उमादेहार्धधारिणं वृषभस्कंधसमासूढं दुर्द्धंतं ज्वजं
तं कपिलजटिं शिखासुद्योतकारिणं अमृतकृतं रुद्रं दिव्यभोगसमाकुलं नित्यं शा
श्वतं दिग्देवतासमायुक्तं सुरासुरैर्नमस्कृतं भ्रुवमहोरमव्ययं सर्वव्यापिनं अव्यक्तं रु
द्रं विश्वरूपं ध्यायेत्॥ एवं ध्यात्वा द्विजः सम्यक्ततो यजमानमारुनेत्। सुगुप्ते पुण्यदेशे
गोचर्ममात्रस्थंडिले सुलिप्ते पल्लवालिंगं प्रवर्त्य। अर्चनादीकं प्रोक्षयेत्। वसिष्ठोरु
द्रोनुष्टुप्। अंबकं यजामहे सुगंधिं पुष्टिवर्धनं। उर्वारुकमिव बंधनान्मृत्योर्मुक्षी
य मामृतात्॥१॥ सर्वोपाहाराणां नूतमश्च प्रोक्षेत्। पूजाचंदनादिकार्यं। ऊँ सो रुद्रो

मातरं

रि

तगती। मानोमहांतमुतमानोअनेकंमानुजहंतमुतमानउद्धितं। मानोवधीःपितरंमो
तरंमानःप्रियास्तत्रोरुदरीषः॥३॥स्वललाटेज्योतिरूपंध्यात्वापुनःप्रणवयोगेनस्थाप
येत्। यथाचामंत्रस्यार्धविनियोगश्चंदोदैवतमेवचानस्मरेकर्मकायेयःसोंधेतमसिम
क्तसिअत्रध्यायितक्रियायांमाहारुद्रस्यध्यानप्राप्तं। अनोमनसिध्यानंचितनीयांदे
हस्यमध्येवक्त्रं प्रधानं। ईश्वरस्यपंचवक्त्रोस्ति। तानिपंचवक्त्रं ज्ञात्वासम्यक्फलंप्राप्नो
ति। सद्योजातादिवक्त्राणां जपेदज्ञाततोद्विजः। कृतंतस्यचजप्तंचसर्वेतिफलंनवेत्।
सर्वशास्त्रस्यद्रष्टारुद्रस्याजपाधिकारी॥ अथाचवृद्धकर्मविपाकात्। चार्द्धविद्यस्तुकर्तव्यो
जपः। सर्वार्थसाधकः। अथवैकेतदेवेनत्रिर्निर्देष्टव्यवापुनः। सर्वेतेदेस्त्रिर्निर्वापियदारौद्र
प्रयोजयेत्। वंआदिवेदंविनातत्रनकुर्वीतकथंचन। आदिवेदंविनाकर्मक्रियतेयज्जपा
दिकं। कृत्वा रूपं हितकर्मकर्तारंचजिवासति। ज्ञेयेदपूर्वंसर्वकर्मकुर्याज्जपादिकं। अ
न्यथाकुरुतेयस्तनतत्फलमवाप्नुयात्॥ ॥ तथाचअतःपरंदेवंन्यासः॥ ॥

५